

КНЯЗЬ КОСТЯНТИН ОСТРОЗЬКИЙ ТА ЙОГО ФУНДАЦІЇ

Наприкінці XV ст. загрозою для ВКЛ стало зміцніле Велике князівство Московське, володарі якого розпочали активну політику зі збирання „руських земель”. Унаслідок затяжної війни 1487–1494 рр. Вільно втратило чималу частину своїх східних територій. Литовський монарх Олександр Ягеллончик намагався виправити ситуацію, уклавши з Москвою мирний договір та одружившись у 1495 р. з донькою Івана III Оленою (Єленою). Як уже згадувалося, за правління Олександра простежуються діяльні спроби повернути православних до церковної унії. Тому природно виникає питання: що саме стало причиною укладення міждинастичного шлюбу? Чи Олександр Ягеллончик одружився з Єленою тільки з геополітичного розрахунку (щоб віддалити від себе небезпеку Москви), чи прагнув стати своєрідним посередником у контактах Римської курії з православними? Якщо ним керував другий з цих мотивів, тоді розуміння причин згаданої війни істотно змінюється – можливо, вона відбувалася не під пеленою релігійного конфлікту, а саме конфесійний фактор і спровокував протистояння. Мир, зміцнений шлюбом, ситуації не рятував, збройна боротьба продовжувалася. Московити проголосили себе захисниками сповідників „грецької віри”.

Під гаслом оборони православних почалася й війна, проголошена в 1500 р. Іваном III усупереч мирним домовленостям. У липні того ж року в битві на річці Ведроші військо ВКЛ зазнало поразки. До полону потрапило чимало вельмож на чолі із самим гетьманом князем Костянтином Острозьким, якому довелося пробути на чужині сім років. Спроби переможців добитися лояльності цього непересічного воєначальника довго не давали успіху. У світлі подальшого розгортання воєнних дій та їхнього інформаційного супроводу служба князя Костянтина – нащадка Рюриковичів, який усе життя зоставався вірним православній традиції – була для Івана III та його наступника Василя III надзвичайно важливою. Не забуваймо й про те, що позиції роду Острозьких залишалися дуже міцними саме в тих частинах ВКЛ, які московські правителі прагнули „відвоювати” як свої

„спадкові землі”. З подальшого перебігу подій знаємо, що гетьман не став іграшкою в руках своїх кривдників. У 1507 р. він утік до Литви, показавши тим самим, де його справжня батьківщина. Вибір князя виразно засвідчив, що долі Московії та українсько-білоруської Русі на той час уже розійшлися.

Князь Костянтин Острозький

На фоні всіх вельмож ВКЛ, котрі позиціонували себе протекторами Православної Церкви, яскраво виділялася постать Костянтина Острозького (1460–1530)¹. По-перше, цьому волинському аристократові, як нікому іншому з його земляків, вдалося зробити просто блискавичну кар’єру і стати впливовим політичним гравцем загальнодержавного масштабу. По-друге, підтримка князем „грецької релігії” не обмежувалася зведенням руських святинь у власних володіннях. Попри великий пласт літератури, присвячений цій особі, досі незрозуміло, в чому полягали секрети її успішності й чим пояснити ту безпрецедентну опіку, якою Острозький огорнув духовні інституції Київської митрополії.

У часи Костянтина Івановича кар’єру поза межами Волині можна було побудувати завдяки родовитому походженню та розгалуженим зв’язкам на монаршому дворі. Але, незважаючи на князівський титул і славні діяння протопластів роду, Острозькі вже кілька поколінь не належали до когорти аристократів першої величини. Ні батько, ні дід нашого героя до правлячої еліти ВКЛ не входили. По лінії матері – княжни Більської – впливовіші родичі Костянтина померли задовго до 1497 р., коли він підкорив перший олімп і став чільним полководцем своєї батьківщини. Зв’язки з іншими кривними могли Острозькому хіба що зашкодити (його двоюрідний брат – Федір Більський – брав участь у заколоті проти Казимира Ягеллончика (1481), після провалу якого втік до Москви; ще один кузен – Семен Більський, очевидно, перебував в опозиції до великокняжого двору й у 1500 р. так само присягнув на вірність московському правителю).

¹ Загальний огляд біографії князя Костянтина Острозького представлений у працях: А. Ярушевич. *Ревнитель православия, князь Константин Иванович Острожский (1461–1530) и православная Литовская Русь в его время*. Смоленск 1896; Z. Wojtkowiak. *Ostrogski Konstanty Iwanowicz // Polski Słownik Biograficzny*, т. 24. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1979, с. 486–489; В. Ульяновський. *Славний для всіх часів чоловік”: князь Костянтин Іванович Острозький*. Острог 2009; І. Ворончук. *Острозький Костянтин Іванович // Енциклопедія історії України*, т. 7. Київ 2010, с. 691–693; В. Ульяновський. *Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків*. Київ 2012, с. 155–294; Б. Флоря. *Константин Іванович Острожский // Православная энциклопедия*, т. 37 / за ред. Патриарха Московского и всея Руси Кирилла. Москва 2015, с. 80–83.

Князь Костянтин Острозький (бл. 1460–1530) – переможець битви під Оршею, фундатор мурованого Віленського храму Пресв. Трійці.

Фрагмент батальної картини.

Художник Ганс Крель (?), 1524–1530 рр.

Біографія князя Костянтина, історія його злетів і падінь, переконує в тому, що був він неординарною людиною зі стратегічним мисленням і сильною харизмою. Серед іншого, Острозький мав і доведений у багатьох битвах військовий талант². Саме через свої успіхи в сутичках із татарами та іншими супротивниками князь і здобув милість володаря. Вперше потрапивши до кола найвищих урядників держави, він одразу став людиною незамінною. Як би в майбутньому не модифікувалася політична ситуація у ВКЛ, хто б не правив країною, Острозький завжди залишався на перших ролях. І це при тому, що призначення православного вельможі гетьманом (1497), віленським каштеляном (1511) і троцьким воєводою (1522) порушувало встановлені в державі закони.

Католицька еліта ВКЛ була шокована поступовим піднесенням руського аристократа, тим більше, що це суперечило акту Городельської унії 1413 р. Ще сильніше збурення викликала ініціатива Сигізмунда I Старого надати православному троцькому воєводі право сидіти ближче до володаря, ніж перший сенатор держави – воєвода віленський. Для останнього це був справжній ляпас. Ображений віленський воєвода Альберт Ґаштовт решту життя ненавидів Острозького, створюючи несприятливу опінію про нього. Так, у датованому 1525 р. листі до королеви Бони Ґаштовт пише: „Якби Ваша Світлість заглянула в наші серця, то немов Бог дізналася б, що серце мого супротивника, русича [Костянтина Острозького] є лицемірним, підступним, удаваним і неправдивим. Через руську природу і звички не має ні краплини відданості володареві, – [таким є] серце того, хто звик завжди одне говорити, а інше, у собі приховавши, тримати”³. Великий князь змушений був виправдовуватися, що возвеличує свого фаворита лише за особливі заслуги, і чинить це як виняток, який не стане прецедентом на майбутнє⁴. Утім, це були тільки слова. Завдяки прихильності

² Про військовий аспект діяльності К. Острозького див.: W. Charkiewicz. „Scypion Ruski” – *Konstanty Iwanowicz książę Ostrogski, wielki hetman litewski, wojewoda trocki, kasztelan wileński, marszałek ziemi wołyńskiej, starosta lucki, brasławski, winnicki etc. etc.* Wilno 1934; H. Lulewicz. *Konstanty Ostrogski // Hetmani Rzeczypospolitej Obojga Narodów /* за ред. M. Nagielskiego. Warszawa 1995, с. 379–394; Z. Boras. *Konstanty Iwanowicz Ostrogski herbu własnego – zwycięzca spod Orszy // його ж. Poczet hetmanów polskich i litewskich.* Poznań 2008, с. 12–27; В. Атаманенко. Князь К. І. Острозький та оборона Волині від татарських нападів // *Старий Луцьк* 7 (2011) 92–103; Л. Войтович. Князь Костянтин Іванович Острозький як полководець // *Наукові записки Національного університету „Острозька Академія”*: Серія „Історичні науки” 18 (2011) 52–62; П. Кулаковський. Князь Костянтин Іванович Острозький і оборона українських земель від татарської агресії (кінець XV – перша третина XVI ст.) // там само, с. 67–83.

³ *Acta Tomiciana*, т. 7, ч. 2. Posnaniae 1857, с. 268 (№ 36). Коментар: В. Ульяновський. *Славний для всіх часів чоловік*, с. 78.

⁴ *Acta Tomiciana*, т. 6, с. 43–44 (№ 36).

монарха, Костянтин Острозький наприкінці життя ввійшов у п'ятірку найбагатших вельмож держави, і хоча склад цієї елітарної групи пізніше постійно змінювався, нащадки знаменитого русина й далі посідали в ній високе становище⁵.

Схоже на те, що в історії кар'єрного сходження князя головну роль зіграли його особисті виняткові якості, котрі визнавали не тільки прибічники, але й опоненти. На доведення цих слів можна згадати, що навіть після дошкульної поразки від московитів на Ведроші (1500) і подальшого поневолення службу на своєму дворі йому пропонував головний опонент сюзерена – великий князь московський. Як знаємо, Костянтин Іванович прийняв цю пропозицію. У 1506 р. він присягнув на вірність Василю III, однак незабаром по тому втік на батьківщину.

Тривале монастирське ув'язнення, хрестоцілувальна присяга⁶ і, особливо, її порушення, вочевидь, справили помітний вплив на релігійний світогляд Острозького, який до нещасливої битви на Ведроші не вирізнявся активною участю в житті Церкви. Зовсім іншою людиною він став після свого повернення на батьківщину в 1507 р. Того року київський митрополит мав розгрішити гетьмана як людину, котра давала присягу під тиском. Нагадаємо, що в цей час митрополитом був Йосиф II Солтан (1507–1522) – один з найвизначніших православних архиєреїв ВКЛ. Владика і гетьман, мабуть, достатньо добре знали один одного, адже їхні родини належали до вищого кола еліти однієї держави. Ще наприкінці XV ст. Острозький, як пан радний, мав нагоду познайомитися із батьком митрополита, а з його рідним братом вони разом билися з ворогом на річці Ведроші, внаслідок чого обоє потрапили в полон.

Співпраця між Йосифом II і Костянтином Острозьким була вельми плідною. Сприяння гетьмана відчувалось і в збереженні та примноженні земельних володінь митрополії, і в розширенні території впливу її очільника⁷. За протекції князя, одного з найавторитетніших вельмож в оточенні Сигізмунда I Старого, Київська митрополія змогла укріпити своє становище

⁵ Тут опираємося на описи війська ВКЛ 1528 і 1567 рр. (G. Kirkiene. *LDK politikos elito galingieji*, с. 57).

⁶ Текст хрестоцілувальної присяги, виголошеної К. Острозьким 18 жовтня 1506 р. у Москві, опубл. у: *Собрание государственных грамот и договоров, хранящихся в государственной коллегии иностранных дел*, т. 1. Москва 1813, с. 403–404.

⁷ Діяльність Острозького на користь Православної Церкви відображена в низці статей, серед яких заслуговують на увагу такі: Т. Кемпа. *Działalność hetmana Konstantego Iwanowicza Ostrogskiego na polu prawosławia // Białoruskie Zeszyty Historyczne* 12 (1999) 5–21; В. Поліщук. Патрон без права подавання: привілеї князю К. І. Острозькому на Жидичинський монастир 1507 і 1511 рр. // *Релігія і церква в історії Волині: Збірник наукових праць* / під ред. В. Собчука. Кременець 2007, с. 23–39; І. Мицько. Костянтин

в державі. Першорядної ваги в цьому контексті набув привілей про підтвердження давніх прав і свобод Православної Церкви у ВКЛ (1511)⁸, а також фактичне зняття заборони на будівництво й реставрацію храмів східного обряду (1514).

Митрополит Йосиф II (Солтан) і Віленський собор 1509–1510 років

На відміну від свого попередника на митрополичій катедрі москвитина Йони II (1503–1507), владики Йосиф був людиною місцевою⁹. Він належав до впливової панської сім'ї Солтанів герба Вруби, що походила, ймовірно, з Волині. Про її високий статус говорить хоча би той факт, що дід і батько Йосифа довгий період обіймали уряд підскарб'я на дворі великого князя Казимира Ягеллончика. Крім того, батько цього єрарха пан Солтан Олександрович († бл. 1495) носив ще й титули господарського маршалка (згод. 1482–1493), намісника в Слонімі (згод. 1482), Новгородку (згод. 1486–1487) та Більську (згод. 1492–1494). У давнішій історіографії Йосифа II часто плутають з іншим київським митрополитом Йосифом I (Болгариновичем, 1498–1501), відомим своїми активними контактами з Апостольською столицею. На початку XVI ст. їхня інтенсивність поступово зменшується, позаяк Йосиф II не був прихильником унії Київської митрополії з Римом. Хоча члени родини владики свого часу ставилися до ідеї „святої єдності” з великим ентузіазмом. Причини зміни проунійних настроїв наступним поколінням роду Солтанів наразі нез'ясовані.

Про початок духовної кар'єри владики Йосифа свідчення дуже скупі. Відомо, що в 1502 р. він обійняв Смоленську катедру й того самого року, в дні облоги столиці єпархії московським військом, виявив свою відданість великому литовському князю Олександрові Ягеллончику. Цей епізод

Іванович Острозький та Церква Галичини // *Наукові записки Національного університету „Острозька Академія”*: Серія „Історичні науки” 18 (2011) 63–66.

⁸ Найновіша публікація тексту привілею 1511 р.: *LM, kn. 8, с. 447–448 (№ 610)*; давніше видання: *Акты ЗР, т. 2, с. 81–82 (№ 65)*; регестовий опис: С. Рункевич. *Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов, т. 1: 1470–1700 (№ 11)*. Санкт-Петербург 1897, с. 8. Коментар: Макарий (Булгаков). *История Русской Церкви*, кн. 5, с. 110–111.

⁹ Про постать київського митрополита Йосифа (Солтана) див.: В. Ульяновський. *Історія церкви та релігійної думки в Україні*, т. 1. Київ 1994, с. 60–62; Макарий (Булгаков). *История Русской Церкви*, кн. 5, с. 104–127; Н. Lulewicz. *Sołtan Józef // Polski Słownik Biograficzny*, т. 40. Warszawa – Kraków 2001, с. 359–361; Б. Флоря, А. Турилов. *Иосиф II. Церковно-учительная деятельность Иосифа II // Православная энциклопедия*, т. 26 / за ред. Патриарха Московского и всея Руси Кирилла. Москва 2011, с. 14–18.

біографії пастиря, а також міцні позиції Солтанів на господарському дворі зіграли чи не вирішальну роль у номінації Йосифа на уряд митрополита. Обраний предстоятелем Руської Церкви в 1507 р., благословення від константинопольського патріарха він отримав, утім, не відразу. Як нещодавно встановлено, архиєрейське свячення владики відбулося аж наприкінці 1509 р.¹⁰ Зразу ж після звершення урочистої Літургії, відправленої з цієї нагоди у Віленському катедральному храмі Успення Пресв. Богородиці, розпочався ініційований Йосифом II митрополичий собор, одне з небагатьох у XVI ст. всецерковних зібрань вищої православної єрархії ВКЛ¹¹.

Особливе значення й масштаби події підкреслювала участь у соборі семи єпископів, тринадцяти архимандритів та ігуменів, семи протопопів і представників парафіяльного духовенства з Вільна й інших міст держави. Зібрання тривало як ніколи довго – майже місяць (25 грудня 1509 р. – 18 січня 1510 р.), а результатом його діяльності стало ухвалення близько двох десятків постанов (правил). Частина з них унормовувала процедуру отримання особами духовного стану церковних урядів і передбачала їхнє можливе зміщення в разі порушення канонів. Важливі рішення, що стосувалися всієї митрополії, повинні були прийматися на регулярно скликуваних соборах, а присутність на них єпископів мала стати обов'язковою. Значну увагу приділено такій дражливій у контексті відносин Церкви та світської влади проблемі, як „право подавання”. З'їзд владик наголосив на тому, що номінація клиру на парафіяльні й монастирські уряди перебуває в компетенції архиєреїв, а не власників маєтків. Останнім заборонялося самочинно запрошувати священника або позбавляти його парафії, а в разі привласнення належних до храму земель на порушника могли накладати анатему.

Реформаторський курс митрополита на оновлення руського православ'я й обмеження впливу шляхти в церковних справах мав короткостроковий успіх. Православні єрархи все більше залежали від підтримки впливових людей, готових стати посередниками в непростих взаєминах із монаршим двором. Сама ж традиція соборної форми церковного правління міцно

¹⁰ С. Темчин. Обращение Литовской митрополии к константинопольскому патриарху Иоакиму I по вопросу о двух агнцах при поставлении пресвитера // *Latopisy Akademii Supraskiej*, т. 2: *Kościół prawosławny na Balkanach i w Polsce – wzajemne relacje oraz wspólna tradycja* / за ред. U. Pawluczuk. Białystok 2011, с. 135–139.

¹¹ Детальніше про Віленський собор 1509–1510 рр.: Макарий (Булгаков). *История Русской Церкви*, кн. 5, с. 106–110; Б. Флоря. Виленский собор // *Православная энциклопедия*, т. 8 / за ред. Патриарха Московского и всея Руси Алексия II. Москва 2004, с. 479–480; І. Скочиляс. *Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус*. Львів 2010, с. 378–379. Публікацію постанов Віленського собору див.: *РИБ*, т. 4, с. 5–18.

не вкорінилася. За життя Йосифа II владики збиралися тільки раз – у 1514 р. За його наступників митрополичий собор, напевне, був скликаний 1546 р.¹², ще одна зустріч єпископату відбулася аж у 1589 р., з нагоди пастирського візиту до Республіки Обох Народів константинопольського патріарха Єремії II (Траноса). До того періоду маємо тільки два джерельно підтвержені контакти Київської митрополії з Царгородом, які відбулися в часи Сигізмунда I Старого. У 1508 р. Віленське православне братство одержало від грецького патріарха антимінс¹³ для відправлення Літургій, а в 1514 р. його намісник Филип прибув на собор духовенства Київської митрополії¹⁴. Прикметно, що обидві події накладаються на важливі дати в біографії Костянтина Острозького: 1507 р. він повертається з московської неволі, а 1514 р. отримує привілей із дозволом спорудити в столиці ВКЛ новий руський храм.

Заборона будувати церкви у ВКЛ

Дозвіл монарха на фундацію православної святині був непересічною подією, адже ще в добу Вітовта існувала заборона на зведення храмів „грецького обряду”. Щоправда, сучасні дослідники вважають, що вона діяла тільки на території „справжньої” Литви й не стосувалася новонабутих земель¹⁵ (у XV ст. відомі фундації нових церков фіксуються саме на руських теренах¹⁶). Деякі науковці висловлюють здогад, що цієї норми не дотримувалися, про що свідчить заснування Супрасльської обители у „справжній

¹² Див. про це докладніше: С. Темчин. Виленский православный церковный собор 1546 года и сообщение Симона Будного о конфликте супрасльского монаха Арсения с архимандритом Сергием Кимбаром // *Senoji Lietuvos literatūra, 39 knyga. XVI–XIX a. lietuviško ir kitakalbjo rankraštinio paveldo tyrimai*. Vilnius 2015, с. 13–29; А. Mironowicz. Sobory wileńskie 1509 i 1514 roku // *Latopisy Akademii Supraskiej*, т. 5: *Synody Cerkwi prawosławnej w I Rzeczypospolitej* / ред. М. Kuczyńska, U. Pawluczuk. Białystok 2014, с. 71–82.

¹³ Це предмет літургійного вжитку православних та уніатів (посвячена єпископом хустина з тканини, полотна або шовку, із зашитими в ній мощами святих), що розміщується на престолі в храмі. Містить іконографічний сюжет покладення Ісуса Христа до гробу, оточеного чотирма євангелистами. Зберігається на вівтарі, де на нього кладуть Св. Дари. У римо-католицькій традиції відповідником антимінса є переносний вівтар (*Dailės žodynas*. Vilnius 1999, с. 32).

¹⁴ Див.: А. Łapiński. *Zygmunt Stary a Kościół prawosławny*. Warszawa 1937, с. 4–5.

¹⁵ W. Kamieniecki. Ograniczenia wyznaniowe w prawodawstwie litewskim w XV i XVI wieku // *Przegląd Historyczny* 13 (3) (1911) 279.

¹⁶ Генадзь Саганович зазначає, що в період правління Казимира на території сучасної Білорусі фундувано сім нових православних церков і всього три католицьких храмів (Н. Sahanowicz. *Historia Białorusi do końca XVIII wieku*. Lublin 2002, с. 172).

Литві”¹⁷. Проте вони не пояснюють, чому правитель ВКЛ у своїх контактах з Московією особисто апелював до згаданого припису. Коли в 1494 р. Іван III вимагав від Олександра Ягеллончика побудувати у віленському замку церкву для своєї дочки¹⁸, литовський князь відповів, що „вся земля, наші князі й пани, мають на те право і записи наших предків, і нашого батька, і нас самих, і це у правах записано, аби більше церков грецького обряду не множити, бо нам ті права предків, і нашого батька, і наші, не годиться порушувати”¹⁹.

Припускають, що заборону спорудження православних храмів анулював великокняжий диплом 1503 р., в якому монарх стверджував: „Хто в якій вірі хоче жити, той нехай і живе, і хто які храми хоче будувати, той нехай і буде, як руські, так і римські, якщо в той час король їм те дозволив”²⁰. Та навіть за умови скасування цитованим документом давніших обмежень правитель і надалі залишався тією особою, від волі якої залежали темпи будівництва православних святинь у державі. Зводити їх без спеціального привілею було все ще неможливо. Такий порядок речей тривав і пізніше, за Сигізмунда I Старого, на що вказує вже згадуваний випадок із церквою в Анікшай, поставленою в маєтку Юрія Григоровича Остика без згоди володаря, а відтак приреченою на зруйнування (1527)²¹. Ці ж обмеження відображає обітниця Костянтина Острозького добитися дозволу на фундацію нових руських храмів у разі перемоги над неприятелем.

Таку обітницю великий гетьман литовський проголосив напередодні битви під Оршею (1514). У своїй промові перед військом Острозький начебто присягнув, що коли здолають ворога, то побудує у Вільні дві муровані церкви. Перемога в бою відкрила шлях до реалізації цього задуму. 30 листопада 1514 р. Сигізмунд I Старий надав привілей, яким дозволив князеві Костянтину розпочати спорудження храмів на честь Пресв. Трійці

¹⁷ Єдиним випадком фундації православної святині за часів Казимира в „історичній Литві” була загадкова фундація князя Івана Семеновича Кобринського 1487 р. „у селі Дубовічани біля Гродно” (А. Хорошкевич. О международных аспектах религиозной политики Великого княжества Литовского времени Первого Статута 1529 года // *Первый Литовский Статут 1529 года = 1529 metų Pirmasis Lietuvos statutas: Материалы республиканской научной конференции, посвященной 450-летию Первого Статута*. Вильнюс 1982, с. 32).

¹⁸ „Поставити церквовь нашу греческого закону на переходех у своего двора” (*LM, kn. 5, с. 81 (№ 29)*).

¹⁹ *Акты ЗР*, т. 1, с. 348; *LM, kn. 5, с. 89 (№ 39)*. Пор.: К. Chodyncki. *Kościół prawosławny*, с. 80.

²⁰ *Акты ЗР*, т. 1, с. 598. „Ачь-кольве недозволено было Руси церквечи будовати, але тыми разы король его милост то им допустиль” (*LM, kn. 5, с. 195 (№ 118)*).

²¹ G. Kirkiene. *LDK politikos elito galingieji*, с. 61.

та Св. Миколая Чудотворця²². Перший з них мав з'явитися „на пагорбі поруч зі шляхом на Медінінки, де стояла стара церква такої ж посвяти з монастирем”, а другий – також на місці давньої дерев'яної церкви в руській дільниці Вільна („Civitas Ruthenica”). Обидві святині – і Миколаївська (її сучасний титул – Перенесення мощей св. Миколая), і Троїцька – були кам'яними будівлями.

Фундації Острозького у Вільні

Костянтин Острозький брав найактивнішу участь у побудові обох руських храмів. А ще він вкладав свої гроші в оновлення катедрального собору, котрий стояв у місті ще за Вітовта (ймовірно, що святиня постала в 1415 р. з нагоди заснування Литовської православної митрополії). На цю реконструкцію Острозький теж змушений був просити згоди в Сигізмунда I Старого, який видав відповідний акт на Берестейському сеймі 19 червня 1511 р. Нова мурована Пречистенська катедра (теперішній собор Успення Пресв. Богородиці) зводилася на старому фундаменті впродовж 1511–1522 рр. Як і дві інші названі сакральні споруди, цей головний на теренах ВКЛ храм Київської митрополії був тринавим, квадратного плану, з трьома апсидами та круглою вежею на східному куті. Для належного забезпечення катедри Острозький записав їй власні маєтності в Свіранах, Шешолах та ін.²³ Уважається, що в цій уже відновленій церкві могли поховати дружину Олександра Ягеллончика, велику княгиню литовську Єлену.

Усі споруджені з ініціативи Костянтина Острозького православні храми (у Вільні, Новгородку й Острозі) були виконані в готичному стилі. Своїм існуванням вони доводили, що можна орієнтуватися на естетику, яка панує на Заході, безпосередньо не підпорядковуючись папі. На початку XVI ст., коли навколо Ратушної площі Вільна ще не було католицьких храмів (ні Св. Казимира, ні Св. Терези, ні Всіх Святих), „візитну картку” столиці ВКЛ творили саме ці руські церкви, фундовані князем Острозьким.

²² G. Kirkienė. *LDK politikos elito galingieji*, с. 61.

²³ LMAVB RS, f. 41, b. 438, l. 33. Див. також: Р. Рагаускене. Володіння Костянтина Острозького та його релігійна і меценатська діяльність у Литві // *Князі Острозькі*. Київ 2014, с. 92 (у литовськомовній версії статті: R. Ragauskienė. *Konstantino Ostrogiškio turtas ir religinė mecenatystė Lietuvoje, Kunigaikščiai Ostrogiškiai*. Vilnius 2016, с. 93).